

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ВЛАСНІСТЬ ЯК РЕСУРС СТАРТАПІВ: ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ТА СТРАТЕГІЧНІ ПІДХОДИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

INTELLECTUAL PROPERTY AS A RESOURCE FOR START-UPS: MANAGEMENT FEATURES AND STRATEGIC APPROACHES IN UKRAINE IN THE CURRENT CONTEXT

У статті визначено роль інтелектуальної власності як ресурсу стартапів; проведено аналіз особливостей управління інтелектуальною власністю як ресурсу стартапів та стратегічних підходів до управління у сучасних умовах. Дослідження ґрунтується на аналізі вітчизняного законодавства, міжнародних нормативно-правових актів та сучасних наукових публікацій. Визначено зміст поняття інтелектуальної власності згідно з науковими дослідженнями. Окреслено основні особливості права інтелектуальної власності та його нормативно-правового регулювання. З'ясовано характеристики інтелектуальної власності як ресурсу стартапів, розглянуто сутність інтелектуальної власності як нематеріального активу, визначено основні стратегії управління інтелектуальною власністю у контексті діяльності стартапів. Проаналізовано практичні проблеми, що стримують розвиток українських стартапів.

Ключові слова: інтелектуальна власність, право інтелектуальної власності, ресурс стартапів, стартапи, стратегічні підходи до управління.

УДК 347.77.78:65.012.2:334.7(477)

DOI: <https://doi.org/10.32782/dees.19-34>

Вакулєнко В.Л.¹

к.е.н., доцент,
доцент кафедри менеджменту
ім. проф. Й.С. Завадського,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України

Лю Юнтао²

доцент Школи бізнесу,
Новий Західний Університет, США

Дзера С.М.³

аспірант освітньо-наукової
програми «Право»,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України

Vakulenko Vitalii

National University of Life and
Environmental Sciences of Ukraine

Liu Yuntao

New Western University, USA

Dzera Serhii

National University of Life and
Environmental Sciences of Ukraine

In the modern conditions of innovative development of the Ukrainian economy, intellectual property is a key resource for startups, as it determines their economic value and competitiveness. Therefore, in this study, it was important to clarify not only the nature of intellectual property as a resource for startups, but also to consider the main aspects and strategic approaches to intellectual property management in this context. The purpose of the article is to determine the role of intellectual property as a resource for startups; to analyze the features of intellectual property management as a resource for startups and strategic approaches to management in modern conditions. The study is based on the analysis of domestic legislation, international regulatory legal acts and modern scientific publications. The content of the concept of intellectual property is determined according to scientific research. The main features of intellectual property law and its regulatory and legal regulation are outlined, which is important for the regulation of intellectual property as a resource for startups. The characteristics of intellectual property as an intangible asset, its role in the formation of innovative potential and attracting investments is considered. The main strategies for managing intellectual property in the context of startups are identified: early protection of innovations, commercialization, creation of an intellectual portfolio and international integration. The article examines the key practical obstacles that impede the sustainable development of Ukrainian startups, with particular emphasis on institutional, legal, and organizational deficiencies in the sphere of intellectual property protection and commercialization. Special attention is devoted to the role of intellectual property management systems as both a regulatory instrument and a driver of innovation-based growth. The findings suggest that the introduction of more sophisticated mechanisms for intellectual property governance, alongside the development of integrated strategic frameworks tailored to the needs of high-tech enterprises, will not only enhance the innovative potential of Ukrainian startups but also accelerate their successful integration into global value chains and knowledge-intensive markets.

Key words: intellectual property, intellectual property law, startup resource, startups, strategic approaches to management.

Постановка проблеми. Сучасна українська економіка дедалі більше спирається на інноваційне підприємництво, зокрема у сфері стартапів. Вони виступають провідниками нових ідей, технологій та бізнес-моделей, формуючи конкурентні переваги держави на світовому ринку. Визначальним ресурсом їхнього розвитку є об'єкти інтелектуальної власності, які забезпечують інвестиційну привабливість, сприяють формуванню партнерств і відкривають шлях до міжнародних ринків. Водночас в Україні зберігаються проблеми належного управління цим ресурсом: низький рівень правової

культури підприємців, недостатній захист авторських прав та обмежені можливості використання інтелектуальної власності як фінансового активу. Додаткові виклики створюють воєнний стан, економічна нестабільність та ризики релокації інноваційного бізнесу за кордон. За таких умов стратегічне управління інтелектуальною власністю стає критично важливим для збереження інноваційного потенціалу й забезпечення довгострокової конкурентоспроможності українських стартапів. Враховуючи це, виникає потреба у комплексному вивченні особливостей управління цим ресурсом

¹ ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7019-1832>

² ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-2141-9041>

³ ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-9970-1070>

та розробці стратегічних підходів, які б відповідали сучасним реаліям і сприяли розвитку національної інноваційної екосистеми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Інтелектуальна власність, особливості управління інтелектуальною власністю та стратегічні підходи до управління нею є об'єктом дослідження багатьох вітчизняних науковців. Зокрема, варто зазначити статтю С.М. Рогач, яка проаналізувала основні стратегії управління інтелектуальною власністю у сучасному бізнесі [1]. Сутність інтелектуальної власності, її структуру та роль у сучасних економічних умовах дослідив О.В. Васильєв [2]. Дослідження В.І. Кириленка, у свою чергу, присвячене ідентифікації інтелектуальної власності [3]. Крім того, М.І. Дзямулич дослідив сучасні аспекти розвитку інтелектуальної власності та управління нею [4]. Т.О. Шматковська та ін. дослідили реалізацію стратегій управління інтелектуальною власністю [5]. Важливим у контексті нашої статті є дослідження Д.О. Розумейко, присвячене юридичним аспектам управління інтелектуальною власністю в екосистемі стартапів [6]. Питання управління стартапами та їх сучасне функціонування в Україні розглянули у своїх статтях І.О. Губарева [7], а також К.О. Бояринова та К.О. Копішинська [78]. Варто наголосити, що обрана тема на сьогодні не є достатньо вивченою вітчизняними науковцями, тому важливим є проведення власного наукового дослідження.

Постановка завдання. Мета статті полягає у визначенні ролі інтелектуальної власності як ресурсу стартапів; проведенні аналізу особливостей управління інтелектуальною власністю як ресурсу стартапів та стратегічних підходів до управління у сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Звертаючись до особливостей управління інтелектуальною власністю як ресурсу стартапів, розглянемо сутність та зміст поняття інтелектуальної власності. Згідно з О.В. Васильєвим, інтелектуальна власність – це «сукупність результатів розумової діяльності людини в науковій, художній, виробничій та інших сферах та пов'язаних з ними майнових та немайнових (особистих) прав» [2]. Тобто, інтелектуальну власність слід розглядати як специфічний нематеріальний актив, що здатний забезпечувати економічну цінність у довгостроковій перспективі. Вона поєднує в собі як правові гарантії захисту результатів творчої та наукової діяльності, так і можливість їх практичного використання у виробництві товарів чи послуг. Завдяки цьому інтелектуальна власність стає важливим чинником інноваційного розвитку суспільства, сприяє підвищенню конкурентоспроможності економіки та формуванню доданої вартості. У сучасних умовах саме вона визначає динаміку впровадження нових технологій, а також рівень інтеграції держави у світовий економічний простір.

Важливим також є поняття права інтелектуальної власності, що визначають як право творця контролювати свої творіння – вважається основною власністю інформаційного суспільства. Ці права власності поділяються на дві категорії: авторське право та право промислової власності. Авторське право надає право власності творцям літературних і художніх творів, таких як книги, журнали, есе, малюнки, музика, відео, комп'ютерне програмне забезпечення тощо. Промислова власність стосується промисловості, торгівлі, добувної та сільськогосподарської промисловості, а також промислових і природних продуктів. Основні форми права промислової власності включають патенти та охорону знаків, що передають інформацію про продукт або послугу споживачам, таких як торговельна марка, промисловий зразок, географічне зазначення (ГЗ).

Нормативно-правове регулювання інтелектуальної власності, у тому числі і як ресурсу стартапів, здійснюється як національним законодавством України, так і міжнародно-правовими актами у сфері інтелектуальної власності, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. Зокрема, статтею 54 Конституції України було закріплено основні гарантії щодо свободи літературної, художньої, наукової і технічної творчості громадян, захисту їх інтелектуальної власності. Кожен громадянин має право на результати своєї інтелектуальної, творчої діяльності. Також ніхто не може їх поширювати, не отримавши згоду власника, окрім випадків, які передбачені законом. Це стосується у тому числі і захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності у мережі Інтернет. Наступним вагомим законодавчим актом у цій сфері є Цивільний кодекс України, який регулює приватно-правові відносини, що виникають у зв'язку зі створенням об'єктів інтелектуальної власності, набуття прав на них, їх використанням, розпорядженням та захистом прав у разі їх порушення [9; 10].

В свою чергу, до профільних законів України у цій сфері відносяться зокрема: Закон України «Про авторське право і суміжні права» від 01.12.2022 року № 2811-IX, з подальшими змінами, Закон України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» від 15 грудня 1993 р. № 3687-XII, з подальшими змінами, Закон України «Про охорону прав на промислові зразки» від 15 грудня 1993 р. № 3688-XII, з подальшими змінами, Закон України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» від 15 грудня 1993 р. № 3689-XII, з подальшими змінами, Закон України «Про правову охорону географічних зазначень» від 16.06.1999 року № 752-XIV, з подальшими змінами, Закон України «Про охорону прав на компонування напівпровідникових виробів» від 05.11.1997 року № 621/97-ВР. Серед ключових

міжнародних нормативно-правових актів у сфері інтелектуальної власності слід відзначити наступні: стандарти Всесвітньої організації інтелектуальної власності (ВОІВ), Всесвітня конвенція про авторське право 1952 року, Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів 1971 року, Договір Всесвітньої організації інтелектуальної власності про авторське право 1996 року, Паризька конвенція про охорону промислової власності 1883 року, Мадридська угода про міжнародну реєстрацію знаків 1891 року, Договір про закони щодо товарних знаків 1994 року, а також Угода про торговельні аспекти права інтелектуальної власності 1994 року (ТРИПС) та ін. [11; 12].

Звертаючи увагу на особливості інтелектуальної власності як ресурсу стартапів, варто наголосити, що інтелектуальна власність у діяльності стартапів стає основою економічної вартості молодих підприємств, визначає їхню інвестиційну привабливість та конкурентні позиції на ринку. Для інвесторів і кредиторів інтелектуальна власність виступає важливим інструментом гарантування надійності, а для самих стартапів стає засобом залучення фінансових ресурсів. У сучасних умовах глобалізації та швидкого технологічного розвитку саме вона забезпечує захист інновацій від копіювання та створює можливості для монетизації напрацювань через ліцензування, франчайзинг чи передачу прав [6–8].

Крім того, аналіз сучасної екосистеми стартапів в Україні свідчить, що одним із головних викликів є відсутність налагодженої системи управління інтелектуальною власністю. У багатьох випадках засновники стартапів сприймають створений продукт виключно у якості технологічного або комерційного рішення, при цьому ігноруючи необхідність формалізації та захисту правових аспектів. Це суттєво зменшує можливості залучення венчурного капіталу та стратегічних партнерів і підвищує ризики втрати унікальних конкурентних переваг. Разом з тим, міжнародна практика підкреслює важливість ефективного управління інтелектуальною власністю стартапів, що дозволяє мінімізувати потенційні ризики та отримати додаткові економічні вигоди для бізнесу.

Для управління інтелектуальною власністю українські стартапи застосовують як класичні, так і інноваційні підходи, враховуючи положення чинного законодавства та міжнародні норми. Разом з тим, вони також мають враховувати рівень розвитку інноваційної екосистеми та сучасні виклики. У цьому контексті важливим є поєднання правових, економічних та організаційних механізмів, що дозволяє перетворити інтелектуальну власність із формального юридичного інструменту на реальний ресурс економічного зростання та конкурентної переваги. До основних напрямів стратегічного управління доцільно віднести такі напрями, як [6; 7]:

- рання ідентифікація та захист інноваційних рішень, що передбачає своєчасне виявлення результатів інтелектуальної власності та їх правову охорону. Якщо стартапи будуть нехтувати такими аспектами, як реєстрація патентів, торговельних марок або авторських прав, вони можуть втратити унікальність та конкурентні переваги;

- комерціалізація інтелектуальної власності, у контексті чого стартапи мають розглядати інтелектуальну власність як одне з джерел їхнього доходу. Для цього необхідним є ліцензування, франчайзинг, укладення партнерських угод, передача технологій чи створення спільних підприємств;

- формування інтелектуального портфеля, що передбачає побудову цілісного портфеля, який складається з різних об'єктів прав інтелектуальної власності, таких як винаходи, корисні моделі, торговельні марки, програмне забезпечення, промислові зразки. Це зменшує ризики та підвищує інвестиційну привабливість стартапів;

- інтеграція у глобальні інноваційні мережі, у контексті чого українські стартапи з метою захисту інтелектуальної власності мають захищати свої права у зарубіжних юрисдикціях і використовувати міжнародні механізми, зокрема систему РСТ (Patent Cooperation Treaty);

- захист від недобросовісної конкуренції, оскільки стартапи дуже часто стають жертвами порушення прав інтелектуальної власності з боку більших компаній. Тому важливим є не лише формальний захист прав, але й готовність «стартаперів» відстоювати їх у судовому порядку або через спеціалізовані органи.

Разом з тим, важливо зазначити, що стратегічне управління інтелектуальною власністю у діяльності стартапів в Україні характеризується наявністю низки бар'єрів, які спричинені у тому числі й умовами воєнного стану та сучасними економічними проблемами. Серед них слід зазначити наступні:

- недосконалість законодавчого регулювання, що попри наближення до європейських стандартів усе ще містить прогалини, пов'язані з реєстраційними процедурами, оцінкою нематеріальних активів та практикою правового захисту;

- високі фінансові витрати на реєстрацію і підтримку охоронних документів, які стають надмірними для невеликих інноваційних команд;

- низька правова культура підприємців, які часто розглядають інтелектуальну власність як другорядне питання;

- проблеми правозастосування, зокрема тривалі й складні судові процедури та недостатня спеціалізація суддів;

- високий рівень піратства і копіювання, що знижує інтерес інвесторів та демотивує інноваторів;

- обмежені можливості виходу на міжнародні системи захисту прав через високу вартість і складність процедур.

Враховуючи це, підкреслимо, що управління інтелектуальною власністю як ресурсу стартапів у майбутньому може стати ключовим чинником їх розвитку. Для цього необхідним є подолання наявних бар'єрів, вдосконалення чинного законодавства, формування ефективної судової практики щодо захисту прав інтелектуальної власності, підвищення культури поваги до інтелектуальних прав і забезпечення доступу до міжнародних механізмів охорони і захисту прав. Завдяки цьому інтелектуальна власність перетвориться з формального та правового ресурсу стартапів на ресурс їх економічного зростання та глобальної конкурентоспроможності вітчизняних інноваційних компаній.

Висновки. Згідно з результатами дослідження підкреслимо, що інтелектуальна власність є ключовим ресурсом для розвитку стартапів в Україні, адже вона визначає їхню ринкову вартість, інвестиційну привабливість та конкурентоспроможність. Проте сучасний стан управління інтелектуальною власністю характеризується низкою проблем, які були окреслені у дослідженні. Водночас визначено стратегічні підходи, що можуть забезпечити ефективніше використання інтелектуальної власності: рання ідентифікація та захист інновацій, комерціалізація, формування інтелектуального портфеля та інтеграція у глобальні ринки. Урахування цих підходів у практиці українських стартапів дозволить не лише мінімізувати ризики втрати унікальних напрацювань, а й створити передумови для зростання інноваційної економіки.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Рогач С. М. Стратегії управління інтелектуальною власністю: ідентифікація, розвиток та реалізація в умовах сучасного бізнесу. *Економіка та суспільство*. 2023. №56
2. Васильєв О. В. Інтелектуальна власність: визначення, структура та роль у сучасних економічних умовах. *Економіка і суспільство*. 2016. №6. С. 53–57
3. Кириленко В. І., Чалюк Ю. О. Інноваційність економік світу. *Підприємництво та інновації*. 2020. №15. С. 7–14.
4. Дзямулич М.І., Фадеєва І. Г., Шматковська Т.О. Промисловий інтернет речей та його застосування у бізнес-процесах. *Економічний форум*. 2021. №3. С. 54–59
5. Шматковська Т.О., Стащук О.В., Дзямулич М.І. Великі дані та бізнес-моделювання економічних систем. *Ефективна економіка*. 2021. №5
6. Розумейко Д. О. Юридичні аспекти управління інтелектуальною власністю в екосистемі стартапів. *Право та державне управління*. 2024. №4. С. 387–393
7. Губарєва І. О. Екосистеми стартапів в Україні: проблеми, тенденції, перспективи. *Економіка та суспільство*. 2023. №55
8. Бояринова К. О., Копішинська К. О. Особливості законодавчого регулювання діяльності стар-

тап-компаній в Україні. *Економічний вісник НТУУ «Київський політехнічний інститут»*. 2017. №14.

9. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

10. Цивільний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

11. Скалецька З. Міжнародний захист права інтелектуальної власності в умовах воєнного стану. *Академічні візії*. 2022. №14

12. Постригань В. С. Щодо питання наближення вітчизняних стандартів захисту авторських прав до європейських стандартів. *Нове українське право*. 2022. №6. Т. 2. С. 121–126

REFERENCES:

1. Rohach S. M. (2023). Stratehii upravlinnia intelektualnoiu vlasnistiu: identyfikatsiia, rozvytok ta realizatsiia v umovakh suchasnoho biznesu [Strategies for intellectual property management: identification, development and implementation in modern business]. *Ekonomika ta suspilstvo – Economy and Society*, no. 56.
2. Vasyliiev O. V. (2016). Intelektualna vlasnist: vyznachennia, struktura ta rol u suchasnykh ekonomichnykh umovakh [Intellectual property: definition, structure and role in modern economic conditions]. *Ekonomika i suspilstvo – Economy and Society*, no. 6, pp. 53–57.
3. Kyrylenko V. I., Chaliuk Yu. O. (2020). Innovatsiini ekonomik svitu [Innovativeness of world economies]. *Pidpriemnytstvo ta innovatsii – Entrepreneurship and Innovation*. vol. no 15. pp. 7–14.
4. Dziamulych M.I., Fadiieva I.H., Shmatkovska T.O. (2021). Promyslovyi internet rechei ta yoho zastosuvannia u biznes-prosesakh [Industrial Internet of Things and its application in business processes]. *Ekonomichnyi forum – Economic Forum*, no. 3, pp. 54–59.
5. Shmatkovska T.O., Stashchuk O.V., Dziamulych, M.I. (2021). Velyki dani ta biznes-modeliuvannia ekonomichnykh system [Big data and business modeling of economic systems]. *Efektivna ekonomika – Efficient Economy*, no 5.
6. Rozumeiko D. O. (2024). Yurydychni aspekty upravlinnia intelektualnoiu vlasnistiu v ekosystemi startapiv [Legal aspects of intellectual property management in the startup ecosystem]. *Pravo ta derzhavne upravlinnia – Law and Public Administration*, no. 4. pp. 387–393.
7. Hubarieva I. O. (2023). Ekosystemy startapiv v Ukraini: problemy, tendentsii, perspektyvy [Startup ecosystems in Ukraine: problems, trends, prospects]. *Ekonomika ta suspilstvo – Economy and Society*, no. 55.
8. Boiarynova K. O., Kopishynska K. O. (2017). Osoblyvosti zakonodavchoho rehuliuвання diialnosti startap-kompanii v Ukraini [Features of legislative regulation of startup companies in Ukraine]. *Ekonomichnyi visnyk NTUU "Kyivskyi politekhnichnyi instytut" – Economic Bulletin of NTUU "Kyiv Polytechnic Institute"*, no. 14.
9. Konstytutsiia Ukrainy [Constitution of Ukraine]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/>

show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text (accessed on 26 August 2025).

10. Tsyvilnyi kodeks Ukrainy [Civil Code of Ukraine]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (accessed on 26 August 2025).

11. Skaletska Z. (2022). Mizhnarodnyi zakhyst prava intelektualnoi vlasnosti v umovakh voiennoho stanu [International protection of intellectual property

rights under martial law]. *Akademichni vizii – Academic Visions*, no. 14.

12. Postryhan, V. S. (2022). Shchodo pytannia nablyzhennia vitchyznianskykh standartiv zakhystu avtorskykh prav do yevropeiskykh standartiv [On the issue of approximation of domestic copyright protection standards to European standards]. *Nove ukrainske pravo – New Ukrainian Law*, no. 6, t. 2, pp. 121–126.